

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมใหญ่หรือสังคมส่วนรวมย่อมประกอบด้วยกลุ่มคนและสถาบันทางสังคมต่างๆ มากมาย ทั้งนี้เพื่อการดำรงอยู่และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันซึ่งจะก่อให้เกิดการรวมตัวเป็นกลุ่มสังคมที่มีระบบและมีการทำงานตามกลไกประสานสอดคล้องกัน

"วัด" ก็เป็นสถาบันหนึ่งทางสังคมที่มีความสำคัญต่อการทำงานของกลไกทางสังคมในฐานะหน่วยสำคัญทางศาสนา และอาจกล่าวได้ว่า วัดมีความสำคัญในการทำหน้าที่เป็นสถาบันแห่งการบูรณาการทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มสังคมใดก็ตาม ทั้งของชนกลุ่มน้อยและชนกลุ่มใหญ่

โดยเหตุที่สังคมไทยเป็นสังคมที่หลากหลายทางเชื้อชาติ มีชนกลุ่มต่างๆ ทั้งใหญ่และน้อยเข้ามาอาศัยปะปนกันมากมาย ลัทธิความเชื่อและศาสนาจึงย่อมมีความหลากหลายตามไปด้วย ความสำคัญของวัดจึงเป็นไปในฐานะศูนย์กลางทางความเชื่อและประเพณีปฏิบัติกับมีบทบาทในการประสานสายสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมและชุมชนทางชาติพันธุ์ไปด้วยในตัว เช่นมัสยิด ก็เป็นสถาบันที่ทำหน้าที่ยึดโยงความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมที่เป็นชาวมุสลิม และวัดกับชุมชนก็เป็นสองสิ่งที่อยู่คู่กันมา โดยตลอดในสังคมไทยแม้ว่ารูปแบบของความสัมพันธ์จะมีการเปลี่ยนแปลงไปตามยุคสมัยบ้างก็ตาม

ในปัจจุบันมีงานศึกษาวิจัยที่น่าสนใจเกี่ยวกับบทบาทและความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนที่มีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต เช่น งานศึกษาวิจัยของ มณีวรรณ วัฒนัม แห่งภาควิชามานุษยวิทยา คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เรื่อง "ลักษณะโครงสร้างทางสังคมของชุมชนและความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชน" (มณีวรรณ:2524) ซึ่งเป็นการศึกษาเปรียบเทียบระหว่างชุมชน 2 ชุมชนที่มีความแตกต่างกันในระบบโครงสร้างทางสังคม คือสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทและสังคมชนบทขนาดเล็ก งานศึกษาวิจัยของ O.Connor (O.Connor 1978) เรื่อง Urbanism and Religion

ก็เป็นงานศึกษาอีกชั้นหนึ่งที่สำคัญเรื่องวัดกับชุมชน โดยเฉพาะชุมชนเมือง ซึ่งระบบการจัดลำดับชั้นทางสังคม (Hierarchy) และระบบอุปถัมภ์ของผู้นำทางสังคม มีส่วนเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ดังกล่าว

งานศึกษาวิจัยดังกล่าวรวมทั้งงานศึกษาชั้นอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับ "วัด", "พระ" และ "ชุมชน" ต่างก็มีเนื้อหาสาระที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่าในการศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญขององค์กรทางศาสนาที่มีต่อสังคม หากแต่ยังไม่มียานศึกษาวิจัยอย่างลึกซึ้งขึ้นใดในทางมานุษยวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับวัดของ "ชนกลุ่มน้อย" ในบริบททางวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม จะมีบ้างก็เป็นงานศึกษาทางสังคมวิทยาได้แก่ วิทยานิพนธ์ของ อรัลธรรม ตีระคอม เรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์มหานิกายในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์จีนนิกายและอัมมิกายในภาคกลางของประเทศไทย" (อรัลธรรม 2526)

จึงเห็นได้ว่าถ้าได้มีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับบทบาท หน้าที่และความสัมพันธ์ที่วัดของชนกลุ่มน้อย กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง มีต่อสังคมส่วนรวม และสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์เอง ก็จะเป็นการเพิ่มพูนความรู้และยกระดับความเข้าใจเกี่ยวกับสถานภาพของสถาบันทางสังคม ตลอดจนเรื่องของวัฒนธรรมกลุ่มชนที่เป็นส่วนหนึ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์

จากประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและประเทศเวียดนาม นับตั้งแต่ปลายสมัยกรุงธนบุรี เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันและจากหลักฐานเอกสารต่าง ๆ พอจะสามารถกล่าวได้ว่าไทยและเวียดนามเป็นประเทศเพื่อนบ้านที่มีสัมพันธ์ภาพต่อกันในด้านต่าง ๆ เกือบจะทุกด้านไม่ว่าจะเป็นทางด้านการเมือง ธุรกิจการค้า การคมนาคม ตลอดจนความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องเนื่องด้วยวัฒนธรรมและศิลปะแขนงต่าง ๆ รวมไปถึงการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อยของเวียดนาม (ไทดำ, ไทลื้อ) กับชนกลุ่มน้อยทางภาคเหนือของไทย หรือความแพร่หลายของวัฒนธรรมการกินอาหารเวียดนามซึ่งมีอยู่ในปัจจุบัน

เมื่อมองย้อนไปถึงที่มาแห่งความสัมพันธ์ดังกล่าว ก็พบว่ามามีเรื่องราวความเป็นมาของการอพยพเข้าสู่ประเทศไทยของชาวเวียดนามต่อเนื่องทั้งในสมัยกรุงธนบุรี และในสมัยหลังๆ ตั้งแต่สงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นต้นมา ซึ่งนับเป็นเหตุการณ์ต่อเนื่องของการ "ปรากฏ" ของชนชาติญวนในประเทศไทย

การอพยพเข้าสู่ประเทศไทยครั้งแรกของชาวเวียดนาม (เมื่อปลายสมัยกรุงธนบุรี) เกิดขึ้นจากความขัดแย้งภายใน มีการเกิดกบฏ (โตเซิน) และสู้รบกันเองระหว่างชาวเวียดนามด้วยกัน ทำให้มีการอพยพออกนอกประเทศ และส่วนหนึ่งก็ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภารในประเทศไทย โดยการนำของเชื้อพระวงศ์ญวนคือ องเชียงซุน และ องเชียงสือ ตามลำดับชาวเวียดนามที่อพยพมาอยู่ในประเทศไทยเหล่านี้ถูกเรียกว่า "ญวนเก่า" ส่วนพวก "ญวนใหม่" นั้นได้แก่กลุ่มชาวเวียดนามที่อพยพมาในประเทศไทย ในระหว่างสงครามโลกครั้งที่ 2 ซึ่งเป็นช่วงที่อำนาจของฝรั่งเศสครอบคลุมนำความสมุทรอินโดจีน

การอพยพเข้าสู่ประเทศไทยของชาวเวียดนามในแต่ละครั้ง หมายถึง ความปั่นป่วนระส่ำระสาย ชาดหลักยึดเหนี่ยวและที่พึ่งทางใจในบ้านเกิดเมืองนอนของตน เมื่อได้เข้ามาอาศัยอยู่ในแผ่นดินอื่น ความรู้สึกหนึ่งที่ไม่อาจปฏิเสธได้ก็คือ ความรู้สึกของการเป็นชนกลุ่มน้อยที่จำเป็นจะต้องสร้างการยอมรับขึ้นใหม่ ในสังคมที่ต้องเข้าไปอาศัยอยู่และมีส่วนร่วมในระบบของสังคมใหม่ที่รองรับการเข้ามาของชนชาติตน เหนือสิ่งอื่นใด ความรู้สึกของการรวมกลุ่มและการให้คุณค่ากับสายสัมพันธ์ของบุคคลที่รวมกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกันก็เป็นสิ่งสำคัญยิ่งต่อการดำเนินชีวิตในฐานะของชนกลุ่มน้อย

การถือกำเนิด "วัดญวน" ในประเทศไทยมีขึ้นพร้อมๆ กับการอพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งและการดำเนินชีวิตของชาวเวียดนามในประเทศไทย และเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่ใช้ยืนยันถึงการมีอยู่จริงของกลุ่มชาติพันธุ์ญวนในประเทศไทย เป็นการสะท้อนถึงการปรากฏในระดับหนึ่งของความคิด ความเชื่อและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในสังคมซึ่งแสดงออกมาในรูปของพิธีกรรมต่าง ๆ ตลอดจนแสดงถึงระดับของการรวมกลุ่มทางชาติพันธุ์ที่อาศัยวัดเป็นศูนย์กลาง

ในที่นี้ได้เลือกที่จะศึกษาวัดของชนกลุ่มน้อยชาวเวียดนามหรือชาวญวน เนื่องจากข้อมูลในเชิงวิเคราะห์เกี่ยวกับชาวเวียดนามในประเทศไทยยังมีน้อยมาก และโดยเหตุที่วัดญวนได้จัดตั้งขึ้นในสังคมไทยมาเป็นเวลากว่า 200 ปีแล้ว สมควรที่จะมีการศึกษาให้ทราบถึงสภาพในปัจจุบันว่ามีบทบาท และมีหน้าที่ในการตอบสนองความจำเป็นของสมาชิกในสังคมมากน้อยเพียงไร ตลอดจนมีการกลืนกลายทางวัฒนธรรมกับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นอย่างไร และเพื่อให้งานศึกษาวิจัยมี

ลักษณะร่วมสมัย (Contemporary) ที่สุด ก็ได้เลือกที่จะศึกษาวัดญวนในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะให้ภาพของ "ความเป็นเมือง" (Urbanism) และความทันสมัยที่ชัดเจนมากในระดับหนึ่ง

สำหรับกรณีศึกษาที่ใช้ คือ วัดญวนที่นับถือพุทธศาสนา เนื่องจากชาวเวียดนามในประเทศไทยมีทั้งที่นับถือศาสนาพุทธและคริสต์ การเลือกศึกษาวัดญวนที่นับถือพุทธศาสนา (มหายานฝ่ายอนันิกาย) จะทำให้เข้าใจในทัศนทางความเชื่อและสามารถเทียบเคียงกับวัดในพุทธศาสนา นิกายเถรวาทแบบไทย และสามารถนำไปสู่ความเข้าใจในประเด็นอื่น ๆ เช่น ในเรื่องของ วัฒนธรรมชนกลุ่มน้อยทางศาสนา โดยเฉพาะในประเด็นของการมีปฏิสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมได้ หลากหลายกว่าการเลือกทำการศึกษาวัดญวนในคริสต์ศาสนา

วิทยานิพนธ์นี้จึงเกิดขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะมองภาพรวมของสถาบันทางศาสนาของชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์การอพยพอันยาวนานในสังคมไทยว่ามีสถานภาพ บทบาทและความสัมพันธ์อย่างไรกับสังคมส่วนรวม โดยจะมุ่งศึกษาผ่านบทบาทด้านพิธีกรรม ด้วยเห็นว่าพิธีกรรมเป็นปรากฏการณ์หนึ่งทางสังคมวัฒนธรรมที่มีนัยของการแสดงออกซึ่งการตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ทั้งในระดับปัจเจกบุคคล และ/หรือ ระดับสังคม อีกทั้งยังเป็นสื่อสำคัญในการมองภาพการปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันในระบบวัฒนธรรมหนึ่งๆ ได้อย่างดี โดยจะศึกษาวิเคราะห์เชื่อมโยงกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม กล่าวคือ เมื่อสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไป กระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization) และความทันสมัย (Modernization) ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านต่างๆ รวมทั้ง วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อของผู้คนในสังคม จึงทำให้น่าสนใจที่จะศึกษาว่า ภายในบริบทของการเปลี่ยนแปลงนั้น สถาบันทางศาสนาซึ่งมีใช้ของคนส่วนใหญ่ในสังคมจะมีปฏิกิริยาตอบสนอง และแสดงรูปแบบของความสัมพันธต่อสังคมออกมาในลักษณะใด โลกทัศน์ทางความเชื่อ/แบบแผนทางพิธีกรรม ตลอดจนเรื่องของจิตสำนึกแห่งความเป็นชาติพันธุ์ (Ethnic Consciousness) และการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม (Cultural Identity) จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวหรือไม่ อย่างไร และทฤษฎีการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Assimilation) จะสัมฤทธิ์ผลเพียงใดในกรณีของวัดญวน ในเขตกรุงเทพมหานคร

สำหรับสมมติฐานเบื้องต้นในที่นี้ อาจตั้งเป็นประเด็นพิจารณาได้ว่า ถ้า "วัด" ในสังคมไทยมีหรือเคยมีความหมายถึง การมีความสัมพันธ์ในรูปแบบของการพึ่งพาอาศัยและการ

อุปถัมภ์ค้ำชู ทั้งในทางวัตถุและทางจิตใจ ซึ่งกันและกันกับสมาชิกในสังคม ตลอดจนเป็นแหล่งรวมตัวของชุมชนไม่ว่าจะในระดับใดก็ตามแล้ว วัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นสถาบันทางศาสนาที่เกิดขึ้นในฐานะศูนย์กลางของชนกลุ่มน้อยชาวเวียตนาม ผ่านพัฒนาการและการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยมาอย่างต่อเนื่อง จนในปัจจุบัน (พ.ศ. 2536) อาจกล่าวได้ว่า ด้วยสภาพของการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ทำให้วัดญวนซึ่งอาจจะเคยเป็นศูนย์รวมของชาวญวนนั้น ได้กลับกลายเป็นปรับเปลี่ยนบทบาทไป โดยที่การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวสามารถอธิบายควบคู่ไปกับการสลายตัวของชุมชนญวนอันเป็นปรากฏการณ์สำคัญในการศึกษานี้ และเพื่อจะได้ศึกษาว่าวัดญวนที่ยังคงปรากฏอยู่ให้เห็น เป็นรูปธรรมนั้นจะมีหน้าที่ (Function) ต่อสังคม ตลอดจนมีความสามารถในการยึดโยงสายสัมพันธ์ของชุมชนแห่งกลุ่มชาติพันธุ์ มีระดับของความแปลกแยก (Alienation) ทางเชื้อชาติ รวมไปถึงการให้ความสำคัญกับการรักษาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและจิตสำนึกทางชาติพันธุ์มากขึ้นเพียงใด กล่าวโดยสรุปก็คือ ต้องการศึกษาดังกล่าวถึง (Existence) ของวัดญวนว่า ในการ "มีอยู่" นั้นได้ทำหน้าที่อย่างไร โดยคาดว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคม การกลืนกลายทางวัฒนธรรม และระดับของการให้ความหมายกับประเด็นต่างๆ ทางชาติพันธุ์ น่าจะมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม ไม่ว่าจะผลการศึกษาวิจัยจะเป็นข้อมูลที่บ่งบอกความเป็นไปในลักษณะของการสูญเสียหน้าที่ (Loose-Function) การเสื่อมถอยอ่อนกำลัง (Decline) ของสถาบันดังกล่าว หรือการทรงพลังในการรักษาหน้าที่ทางสังคม โดยนัยที่ว่าแบบแผนทางศาสนาซึ่งวัดญวนถือปฏิบัติอยู่นั้นดำเนินไปโดยไม่มีชุมชนทางชาติพันธุ์รองรับ เช่นกรณีองค์กรทางศาสนาของชนกลุ่มน้อยอื่น ๆ และมีปรากฏการณ์ของการทำหน้าที่อย่างอื่นทดแทน อื่นๆ ในเงื่อนไขทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง ของประเทศไทย โดยเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครปัจจุบัน ทำให้ความสำคัญของวัดญวนในฐานะศูนย์กลางของการรวมตัวของชาวชาติพันธุ์ที่ชัดเจนนั้นล้นสุดลง และเสนอบทบาทใหม่ด้วยการปรับตัวให้เป็นสถาบันทางศาสนาที่มีการรองรับโดยชุมชนใหม่ที่มีความหลากหลายกว่าในนิยามของชุมชนทางความเชื่อที่อาศัยลักษณะความสัมพันธ์ ซึ่งสามารถเชื่อมโยงถึงกันได้ ในรูปของการผสมผสานความเชื่อ และปรากฏเป็นพิธีกรรมที่มีรูปแบบสอดคล้องกับความต้องการของชุมชนที่กว้างขวางในสังคมเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร

ความสัมพันธ์ที่มีต่อชุมชนในลักษณะดังกล่าวเป็นการยืนยันถึงการสิ้นสุดขั้นของการถกเถียง เรื่องบทบาทของวัดญวนตามสมมติฐานเดิม ซึ่งเชื่อว่าวัดญวนเป็นแหล่งประสานความ

สัมพันธ์อันแน่นแฟ้นของกลุ่มชาติพันธุ์ญวน เช่นเดียวกับวัดของชนกลุ่มน้อยในสังคมหนึ่ง ๆ และ บ่งบอกถึงลักษณะของบทบาทใหม่ที่น่าไปสู่ความเข้าใจถึงการปรับตัวในลักษณะที่ก่อให้เกิดความ หลากหลายชั้น และนำไปสู่การนิยามความเป็นวัดญวนโดยนัยใหม่ (re-identify) ที่สร้าง ความชอบธรรมจากการยอมรับของสมาชิกในชุมชนด้วยเหตุผลและความจำเป็นทางเศรษฐกิจของ สังคมปัจจุบัน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาให้เข้าใจถึงสภาพการดำรงอยู่ของวัดญวนในประเทศไทย
2. เพื่อศึกษาลักษณะความสัมพันธ์ของวัดญวนที่มีต่อชุมชน
3. เพื่อศึกษาให้ทราบว่า แบบแผนพิธีกรรมทางศาสนาจะมีัยสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับ การดำรงชีวิตของชุมชน และ/หรือการยึดโยงความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์หรือไม่ อย่างไร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ได้ข้อมูลและมีความเข้าใจถึงสภาพของวัดญวนในประเทศไทย
2. ทำให้ทราบถึงรูปแบบความสัมพันธ์และหน้าที่ของวัดญวนที่มีต่อชุมชน
3. ทำให้ทราบระดับของความสัมพันธ์ทางเชื้อชาติและระดับของการกลืนกลายทาง วัฒนธรรมของชาวเวียดนามในประเทศไทย โดยศึกษาผ่านทางวัฒนธรรมกลุ่มชน (พิธีกรรม)
4. จะเป็นแนวทางในการสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์และวัฒนธรรมต่อไป

ขอบเขตของการศึกษา

1. การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตในการกำหนดพื้นที่ศึกษาเฉพาะในเขตกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ได้ภาพของชุมชนในนิยามของชุมชนทางความเชื่อและสังคมเมืองที่ประกอบด้วยสมาชิกที่หลากหลาย และการมีพลวัตทางวัฒนธรรมในระดับที่สูงมากจะทำให้สามารถสะท้อนลักษณะความสัมพันธ์ของชุมชนและบทบาททางพิธีกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในระดับที่ร่วมสมัย (Contemporary) ได้ระดับหนึ่ง
2. การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีวัดญวนที่นับถือศาสนาพุทธ จึงไม่อาจนำไปสรุปความเป็นไปในความสัมพันธ์และบทบาททางพิธีกรรมของวัดญวนที่นับถือศาสนาอื่นในชุมชนและสังคมอื่นๆ ได้

วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูล

การศึกษาวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ลักษณะคือ

1. การศึกษาค้นคว้าจากเอกสารเกี่ยวกับทฤษฎีการศึกษา เรื่องชนกลุ่มน้อยและเรื่องศาสนา โดยเฉพาะการศึกษาในทางสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา ตลอดจนศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชาวเวียดนามและประเทศเวียดนาม เช่น พงศาวดารญวน, ประวัติความเป็นมาของชาวเวียดนามในประเทศไทย และเอกสารอื่น ๆ รวมทั้งสื่อโทรทัศน์ที่ปรากฏเรื่องราวของผู้คนวัฒนธรรม ประเพณีเวียดนาม เพื่อเป็นข้อมูลเบื้องต้นสำหรับการสร้างพื้นฐานความเข้าใจ
2. การศึกษาภาคสนาม โดยใช้วิธีการเข้าไปมีส่วนร่วม (Participant Observation) ในพิธีกรรมต่างๆ ของวัดที่ใช้ทำการศึกษา (วัดญวนในประเทศไทยมีทั้งหมด 13 วัด เฉพาะในเขตกรุงเทพมหานครมี 7 วัด เลือกทำการศึกษาในกรุงเทพฯ 5 วัด และต่างจังหวัด 3 วัด) การสัมภาษณ์ทั้งทางตรงและทางอ้อมกับบุคคลหลายกลุ่ม เช่น พระ, เด็กวัด, คนเฝ้าวัด, เจ้าหน้าที่วัด และผู้ที่มีร่วมพิธีกรรมตลอดจนใช้วิธีการศึกษาจากคำบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาของตระกูลบางตระกูลที่สืบเชื้อสายญวนในประเทศไทย (Genealogical Approach) และการศึกษาจากชีวประวัติ (Life History) ของ บุคคลที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดที่นำมาใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้อาศัยแนวความคิดกว้างๆ หลายแนวที่จะสามารถนำมาเชื่อมโยงถึงกันและแสดงแนวทางของการวิเคราะห์ข้อมูลที่ปรากฏขึ้น แนวความคิดดังกล่าวได้แก่

1. แนวความคิดเรื่องศาสนากับสังคม

แนวความคิดเรื่องศาสนากับสังคมเป็นแนวความคิดหลักในการศึกษาพฤติกรรมที่เกี่ยวกับความเชื่อ รูปแบบความสัมพันธ์ของทั้งสองสิ่งมักถูกกล่าวถึงในเรื่องของ "หน้าที่" ที่สถาบันหนึ่งมีต่ออีกสถาบันหนึ่งภายใต้ระบบ หรือ เงื่อนไขทางสังคมวัฒนธรรมนั้นๆ

หน้าที่ของศาสนาต่อสังคมก็คือ การมีส่วนร่วมในการกำหนดระเบียบ แบบแผน ค่านิยม และอุดมคติในการดำเนินชีวิตของมนุษย์ อีกนัยหนึ่ง หน้าที่พื้นฐานของศาสนาก็คือ การที่สถาบันศาสนาในแต่ละสังคมเป็นตัวแทนของการยอมรับค่านิยมบางอย่างร่วมกันของสมาชิกในสังคมและเป็นสิ่งจำเป็นต่อการรวมส่วนต่างๆ ของสังคมไว้ด้วยกัน

โรเบิร์ต เบลลาห์ (Robert Bellah) และคลิฟฟอร์ด เกียร์ทส์ (Clifford Geertz) มองว่าศาสนาคือระบบสัญลักษณ์ โดยเกียร์ทส์ได้ให้นิยามศาสนาว่า

"ศาสนาคือระบบสัญลักษณ์ที่ให้ความหมายแก่สิ่งรอบตัว มีพลังอำนาจที่สามารถสร้างศรัทธา เราอารมณ์ความรู้สึกของคน โดยการให้สังขธรรมเกี่ยวกับชีวิตและอธิบายประสบการณ์ในลักษณะที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกของคน และเป็นที่ยอมรับกันว่าเป็นจริง" (Geertz 1966)

อมรา พงศาพิชญ์ (อมรา 2534:50) ได้สรุปค่านิยมของเกียร์ทส์ว่าศาสนา คือ

- 1) ระบบสัญลักษณ์
- 2) มีพลังอำนาจที่สามารถสร้างศรัทธา
- 3) ให้สังขธรรมเกี่ยวกับชีวิต
- 4) อธิบายประสบการณ์ในลักษณะที่สอดคล้องกับอารมณ์ความรู้สึกของคน และ
- 5) อธิบายในลักษณะที่ผู้เชื่อถือยอมรับกันว่าเป็นจริง

สำหรับเบลลาห์ (Bellah 1964 : 358-374) มองว่า มนุษย์ในทุกระดับสังคมต่างก็พยายามหาคำตอบเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติและ ความหมายของชีวิต แม้ว่าการให้ความหมายและการตีความจะแตกต่างกัน เบลลาห์ เสนอการวิเคราะห์การให้ความหมายหรือระบบ

สัญลักษณ์ของศาสนาว่าให้มองที่ความสอดคล้องของพิธีกรรมทางศาสนากับสถาบันทางสังคมอื่นๆ ว่ามีความสัมพันธ์กันอย่างไร โดยสมมติฐานของเบลลาท์คือ สังคมที่เปลี่ยนแปลงไปก็ย่อมเปลี่ยนแปลงรูปแบบของศาสนาไปด้วย ทั้งให้ด้านสัญลักษณ์ พิธีกรรม กลุ่มศาสนา และอิทธิพลที่มีต่อสังคม

เบลลาท์เสนอว่ารูปแบบของศาสนาเปลี่ยนไปพร้อมๆ กับรูปแบบของสังคม โดยให้ความสำคัญกับการวิเคราะห์เรื่อง สัญลักษณ์ พิธีกรรม องค์กรทางศาสนา และอิทธิพลที่มีต่อสังคม

การศึกษาวิจัยครั้งนี้อาศัยแนวความคิดของเบลลาท์เกี่ยวกับสังคมที่เริ่มจะทันสมัย ซึ่งเป็นเรื่องของศาสนาในสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงและอาจมีการปฏิรูปความเชื่อในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์อยู่บ้าง มีการลดความสำคัญของระบบสัญลักษณ์และการประกอบพิธีกรรม แต่คงไว้ซึ่งความเชื่อส่วนบุคคล ทำให้ความหมายของพิธีกรรมในระดับสังคมเปลี่ยนแปลงไป มนุษย์มีการตัดสินใจในการเลือกเป็นสมาชิกตามกลุ่มความเชื่อได้มากขึ้น องค์กรทางศาสนาลดบทบาทลงโดยที่มีกลไกอื่นเข้ามาทำหน้าที่ควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมแทน

แนวความคิดของ เอมีล เดอร์ไคม์ (Durkheim 1978) เรื่องความเกี่ยวข้องสัมพันธ์ระหว่างศาสนากับสังคมที่เสนอว่า การที่สมาชิกในสังคมมีความเชื่อทางศาสนาเหมือนกัน ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันขึ้นภายในสังคม ขณะเดียวกันความเชื่อที่เหมือนกันนี้ก็จะได้รับการถ่ายทอดจากรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่ง ดังนั้นความสัมพันธ์ระหว่างศาสนาและสังคมจึงมีลักษณะเหมือนลูกโซ่เกี่ยวพันซึ่งกันและกันก็เป็นแนวคิดที่น่าสนใจ เนื่องจากเดอร์ไคม์มองว่าในอดีตศาสนาเป็นตัวเชื่อมประสานสังคม ซึ่งหมายความว่าศาสนาคือวิธีการที่มนุษย์ได้รับการชักจูงให้หันจากภาระเกี่ยวข้องประจำวันที่มนุษย์เข้าไปพัวพันอยู่ในลักษณะต่างๆ กัน ไปสู่การบูชาต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ร่วมกัน ศาสนาก่อให้เกิดการเสียสละเพื่อส่วนรวมในการไปสู่จุดมุ่งหมายทางคุณธรรม หากแต่ในปัจจุบันพื้นฐานความเชื่อทางศาสนาแบบเก่าสิ้นสุดลง สภาพของความเสื่อมสลายที่เป็นสภาวะที่ความปรารถนาของปัจเจกบุคคลมิได้ถูกบังคับโดยบรรทัดฐานร่วมกันอีกต่อไป (Anomie) ซึ่งจะทำให้คิดต่อได้ว่าภาวะที่ปัจเจกบุคคลปราศจากการชักนำด้านศีลธรรมในการดำเนินไปสู่เป้าหมายของตนนั้นจะบังเกิดขึ้นหรือไม่

พื้นฐานทางทฤษฎีของเดอร์ไคม์คือ การเน้นเกี่ยวกับปรากฏการณ์ทางศาสนาว่ามีลักษณะเป็นปรากฏการณ์ด้านชุมชนมากกว่าปรากฏการณ์ด้านปัจเจกบุคคล และมองว่า "ศาสนาเป็นระบบความเชื่อและการปฏิบัติที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันกับสิ่ง

ศักดิ์สิทธิ์ หรืออภินิหารหนึ่ง เป็นสิ่งที่แยกไว้ต่างหากและต้องห้าม เป็นความเชื่อและการปฏิบัติซึ่งรวมกันอยู่ในชุมชนที่มีศีลธรรมหนึ่งเดียว หรือเรียกว่าศาสนานิกายหนึ่ง สำหรับคนที่ยึดมั่นอยู่ในความเชื่อและการปฏิบัติเหล่านั้น" หรืออภินิหารหนึ่ง ศาสนาเป็นภาพสะท้อนสังคมที่แสดงออกมาในรูปของสัญลักษณ์ พิธีกรรมและความเชื่อที่เกิดขึ้นเพื่อสนองความต้องการของสมาชิกในสังคม และยึดเหนี่ยวให้สมาชิกของสังคมนั้นรวมกลุ่มกันอยู่ได้ (โคเซอร์ 2535) แนวคิดดังกล่าวสอดคล้องกับแนวคิดหรือทฤษฎีเรื่อง โครงสร้างหน้าที่ (Structural-Functional) ของ Radcliff-Brown ซึ่งจะใช้เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ต่อไป

นอกจากนี้ยังได้อาศัยแนวความคิดทฤษฎีการหน้าที่ (Functionalism) ของ Malinowski (1964) ที่เสนอว่า พิธีกรรมมีหน้าที่ตอบสนองความจำเป็นทางสังคมในการช่วยลดความวิตกกังวลของสมาชิก ทฤษฎีนี้จะนำมาประยุกต์ใช้กับสังคมปัจจุบันที่เป็นสังคมเมือง (Urban Society) เพื่ออธิบายให้เห็นว่าพื้นฐานทางจิตใจของมนุษย์ในเรื่องของความวิตกกังวลยังคงเป็นปรากฏการณ์ที่พบเห็นได้ในทุกสังคมหรือไม่ และเป็นการยืนยันถึงหน้าที่ของพิธีกรรมที่มีต่อสังคมได้หรือไม่ อย่างไร

2. แนวความคิดเรื่องชนกลุ่มน้อยและความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์

ในประเทศต่างๆ มักจะมีกลุ่มชาติพันธุ์หลายกลุ่มอาศัยอยู่ร่วมกัน กลุ่มชาติพันธุ์ที่มีมากกว่าและมีอำนาจในการปกครองคือกลุ่มที่เรียกว่าชนกลุ่มใหญ่ และกลุ่มที่อาศัยอยู่ในประเทศที่ตน ไม่มีอำนาจในการปกครองก็คือชนกลุ่มน้อย สำหรับประเทศไทยก็เป็นประเทศที่ประกอบไปด้วยชนกลุ่มน้อยต่างๆมากมาย และโดยที่สังคมไทยเป็นพหุสังคม (Pluralism) ทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มชาติพันธุ์เป็นไปในลักษณะที่เข้ากันได้ เป็นส่วนใหญ่

การพิจารณาความสัมพันธ์ในลักษณะดังกล่าวอาจมองในเรื่องการกลืนกลายทางวัฒนธรรม (Assimilation) การปรับรับวัฒนธรรมหรือการปฏิสังขรณ์ทางวัฒนธรรม (Acculturation) และการบูรณาการทางวัฒนธรรม (Integration) ในที่นี้ได้อาศัยแนวทางการพิจารณาในลักษณะของการกลืนกลายทางวัฒนธรรมและการปรับรับวัฒนธรรมโดยศึกษาในบริบทของสังคม ความเชื่อ และศาสนา

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานศึกษาค้นคว้าหรืองานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ความเชื่อและบทบาทของวัดที่มีต่อชุมชนรวมไปถึงบทบาทของศาสนาในการบูรณาการทางสังคมที่พบเบื้องต้น ได้แก่

งานศึกษาความเชื่อของคนไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของแทมบายท์ (Tambiah 1970) เรื่อง Buddhism and the Spirit Cult in North East Thailand ที่อาศัยการวิเคราะห์ผ่านทางพิธีกรรมสำคัญ ๆ และอธิบายว่าพิธีกรรมทั้งหมดนี้เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันทางความคิด ซึ่งจะมีความสัมพันธ์กับชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี และความสัมพันธ์ทางสังคมของชาวบ้านอย่างไร ซึ่งการเสนอของแทมบายท์เป็นการแสดงถึงระบบความเชื่อทางศาสนาที่มีการรวมกันในบริบทของสถาบันและโครงสร้างทางสังคมนั้น แนวทางที่จะนำมาใช้ในวิทยานิพนธ์นี้คือการวิเคราะห์พิธีกรรมที่จะอธิบายถึง โครงสร้างทางความคิด และการแสดงออกร่วมกันของกลุ่มชนและนำแนวทางในส่วนของการเชื่อมโยงประวัติศาสตร์ หรืออดีต (Past) กับปัจจุบัน (Present) มาใช้ในการอธิบายความต่อเนื่อง (Continuities) และการเปลี่ยนแปลง (Transformation) ของปรากฏการณ์ในปัจจุบัน

งานศึกษาวิจัยถึงลักษณะ โครงสร้างทางสังคมของชุมชนและความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนของ มณีวรรณ ฉวีนิม (มณีวรรณ 2524) เป็นการศึกษาเปรียบเทียบลักษณะ โครงสร้างทางสังคมที่มีผลต่อความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนใน 2 ชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนชนบทขนาดเล็ก โดยพบว่าในชุมชนทั้งสองแห่งนี้ ชาวบ้านกับพระสงฆ์ยังมีการติดต่อกันในลักษณะของการพึ่งพาอาศัย ชาวบ้านยังต้องการให้มีวัด และพระสำหรับการทำบุญและประกอบพิธีกรรมทางศาสนาตามประเพณีที่มีการปฏิบัติกันอยู่ พระและวัดก็ยังคงพึ่งพาการสนับสนุนทางวัตถุและปัจจัยจากชาวบ้านอยู่เช่นกัน แต่ลักษณะการพึ่งพาอาศัยแตกต่างกันในรายละเอียดซึ่งเป็นผลมาจากโครงสร้างทางสังคมที่ต่างกัน ในสังคมกึ่งเมืองกึ่งชนบทเป็นชุมชนขนาดใหญ่อยู่ใกล้ตัวเมืองมีคนต่างถิ่นอพยพมาอยู่มาก ประกอบด้วยคนหลายอาชีพ ความสัมพันธ์ทางสังคมของคนในชุมชนเริ่มห่างเหิน ผู้นำอย่างเป็นทางการมีบทบาทสูงแต่ไม่ใกล้ชิดกับชาวบ้านมากนัก วัดในชุมชนมีมากกว่า 1 วัดและมีขนาดค่อนข้างใหญ่ แต่ละวัดจะแข่งกันอยู่ในที่ในเรื่องเกี่ยวกับความสามารถของพระ การก่อสร้างและบูรณะวัด พระมีบทบาทและสถานภาพสูงเพราะมีการศึกษาพอควรและยังสามารถ

สร้างขอบข่ายความสัมพันธ์ครอบคลุมไปถึงชุมชนอื่น ๆ ด้วย ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชนมีลักษณะเป็นทางการ สำหรับชุมชนชนบทขนาดเล็กเป็นชุมชนค่อนข้างยากจน สมาชิกในหมู่บ้านรู้จักและช่วยเหลือกันดีโดยเฉพาะในหมู่เครือญาติ มีการอพยพเข้าออกไม่มาก แบบแผนการดำรงชีวิตความเชื่อคล้ายคลึงกัน วัดประจำหมู่บ้านมีเพียงวัดเดียว ชาวบ้านผูกพันกับวัดมาก แต่มีปัญหาเรื่องความนิยมในการบวชพระลดน้อยลง ทาพระมาประจำที่วัดได้ยากบทบาทและสถานภาพของพระจึงไม่สูงนัก ผู้นำชุมชนเข้าไปควบคุมกิจการของวัดแทน วิทยานิพนธ์นี้จะอาศัยแนวทางของงานวิจัยชิ้นนี้ ในส่วนของการพิจารณาความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชน โดยการศึกษาลักษณะ โครงสร้างทางสังคม ที่ครอบคลุมถึงระบบต่าง ๆ ภายในสังคม โดยเฉพาะระบบความเชื่อ และอาศัยการมองความสัมพันธ์ของสมาชิกในสังคมต่าง ๆ เพื่อทำความเข้าใจในบริบทที่เชื่อมโยงกับสังคมเมืองอย่างกรุงเทพมหานคร

งานศึกษาวิเคราะห์ถึงบทบาทของวัดในเขตเมืองของ เจน บุนนาค (Bunnag 1973) เรื่อง Buddhist Monk, Buddhist Layman ซึ่งเป็นการศึกษาวัดในชุมชนเมืองของจังหวัดอยุธยา ได้แสดงการวิเคราะห์ถึงบทบาทของวัดในเขตเมืองที่ต่างไปจากวัดในชนบท การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาคือกิจกรรมหลักของพระในเขตเมือง ทำให้พระในเมืองมีฐานะทางเศรษฐกิจดีกว่าพระในชนบท พระในเมืองจะมีกิจกรรมเกี่ยวข้องกับการบริหารพระศาสนา มากกว่า และมีโอกาสได้รับตำแหน่งและยศมากกว่าพระในชนบท การศึกษายังได้อธิบายถึงเหตุจูงใจในการบวชเป็นพระ เช่น ปัจจัยทางสิ่งแวดล้อมของสังคมเมืองที่มีผลต่อการดำรงชีวิตอย่างสะดวกสบายกว่าในชนบท และโอกาสในการได้เลื่อนฐานะทางสังคม โดยการศึกษาพระธรรมจากวัดในเมืองมีมาก นอกจากนั้นการบวชยังเป็นการเตรียมเข้าสู่การเป็นฆราวาสอีกครั้งสำหรับพระที่ไม่คิดจะบวชถาวรเพราะได้อาศัยความสัมพันธ์ที่มีกับฆราวาสในการหางานที่ทำได้ แนวคิดข้างต้นเป็นประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์นี้ ในส่วนของการวิเคราะห์บทบาทของวัดที่สัมพันธ์ต่อการดำรงชีวิตในปัจจุบัน การประกอบกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมอื่น ๆ ของพระเป็นเครื่องสะท้อนการมีชีวิตในสังคมเมืองที่สอดคล้องกับระบบเศรษฐกิจและสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษานี้จะอธิบายถึงการบวชของคนรุ่นใหม่ที่มีเนื้อหาในเชิงเศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งความสัมพันธ์กับฆราวาสในลักษณะของการแลกเปลี่ยนทางสังคมและการพึ่งพาอาศัยที่กลายเป็นองค์ประกอบของการบวชเป็นพระในเมือง

งานวิจัยของ โอ. คอนเนอร์ (O.Connor 1978) เรื่อง Urbanism and Religion ซึ่งมีประเด็นต่างๆ ที่ครอบคลุมและอธิบายถึงความสัมพันธ์ของวัดกับชุมชนเมืองของสังคมไทย โดยศึกษาชุมชนและวัดในกรุงเทพมหานคร การวิจัยให้ความสำคัญกับระบบการจัดลำดับชั้นทางสังคม (Hierarchy) ของสังคมไทยที่มีชุมชนและวัดเป็นองค์ประกอบซึ่งกันและกัน อธิบายถึงการจัดลำดับความสำคัญของวัดและสงฆ์ โดยเชื่อมโยงกับระบบอุปถัมภ์ของผู้นำ (Elite) ทางสังคมและบทบาทของพระมหากษัตริย์ไทยในอดีตที่เกี่ยวข้องกับการจัดการวัดและคณะสงฆ์ ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงและข้อขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายหลังจากที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปซึ่งได้แก่ การเปลี่ยนแปลงในบริบททางสังคมของวัดเอง และการเปลี่ยนแปลงที่เฉพาะเจาะจงในเรื่องของสงฆ์ ทำให้วัดซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นศูนย์กลางในแง่สัญลักษณ์และหน้าที่อันหลากหลายของชุมชนเมืองของไทยกลายเป็นสถานที่ๆ มีความหมายเฉพาะ อยู่นอกเหนือความสนใจของคนส่วนใหญ่ และเป็นศูนย์กลางการอุทิศตนของคนส่วนที่เหลือ ความเกี่ยวพันระหว่างลำดับชั้นทางสังคมและลำดับชั้นของวัดก็อ่อนตัวลงเนื่องจากอำนาจของผู้นำหมดไป แนวทางการวิเคราะห์ดังกล่าวจะนำมาใช้ในส่วนของการจัดลำดับชั้นทางสังคมของวัดซึ่งมีการกระจายอำนาจของสงฆ์ โดยเทียบเคียงกับระบบราชการที่กระจายอำนาจหน้าที่ในรูปแบบของการจัดสรรตำแหน่ง และอยู่ภายใต้การควบคุมของตำแหน่งสูงสุด และอาศัยแนวคิดเรื่องความทันสมัย (The Idiom of Modernity) ที่ว่าวัดยังคงเป็นที่รวมของประเพณี แต่ก็ได้ปรับตัวไปตามความเหมาะสมของสมัย เช่น การกำหนดวันในการจัดงานที่เป็นไปตามความสะดวกของผู้มางานมากกว่าเป็นไปตามปฏิทินอย่างเคร่งครัด หรือการประณตปฏิบัติตนของพระที่มีการปรับตัวให้เข้ากับ ความทันสมัย ซึ่งในงานของคอนเนอร์กล่าวว่า เป็นพลังที่อยู่เบื้องหลังของการจัดรูปแบบใหม่ทางศาสนา (Reformation) ให้มีความหมายไปตามที่ควรจะเป็น ในสังคมเมือง

งานเขียนเรื่อง Buddhism, Legitimation and Conflict : the Political Functions of Urban Thai Buddhism ของ ปีเตอร์. แจ็คสัน (Jackson 1989) กล่าวถึงหน้าที่ในเชิงการเมืองของพุทธศาสนาในสังคมเมืองของไทย โดยอธิบายว่าศาสนาและการเมืองเป็นสิ่งที่ต้องพึ่งพากันและกัน ศาสนาพุทธมีหน้าที่ในทางการเมืองของสังคมไทยมาตั้งแต่ประวัติศาสตร์ งานเขียนนี้เสนอคำอธิบายถึงพัฒนาการทางศาสนาที่สำคัญๆ ในเมืองไทย โดยเชื่อมโยงกับเหตุการณ์ทางการเมืองและหน้าที่ของศาสนาที่เกี่ยวข้องกัน อธิบายถึงระบบ

การจัดสถาบันของพุทธศาสนาในเมืองไทย และศึกษาถึงรูปแบบของศาสนาในเมือง การเกิด ขบวนการใหม่ ๆ ทางศาสนาที่เน้นเรื่องเหตุผลนิยมและการใช้ตรรก การนับถือไสยศาสตร์ที่ยังคง มีอยู่โดยมีความหมายในการจัดการกับความวิตกกังวลในชีวิต (Anxieties of Life) ของ การแข่งขันกันในเมืองมากกว่าจะเป็นรูปแบบของศาสนาและพิธีกรรมที่สั่งสมกันมาในพุทธศาสนา เนื้อหาของพุทธศาสนาจึงมีการปรับให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ และการ ดำรงชีวิตในสังคมสมัยใหม่ วิทยานิพนธ์นี้จะได้อาศัยแนวทางการวิเคราะห์ เรื่องหน้าที่ในทางการ เมืองของพุทธศาสนาในส่วนของหน้าที่ศาสนาพุทธมีความสำคัญในการรวบรวม (Integrate) สังคมไทยให้มีความเป็นชาติ (Nation) และจากการที่สังคมไทยเป็นพหุสังคม (Pluralism) ทางศาสนา การเมืองจึงต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในการจัดการรูปแบบทางศาสนาต่าง ๆ ให้อยู่ภาย ใต้การปกครองที่จัดขึ้นโดยรัฐ ในกรณีศึกษาซึ่งเป็นศาสนาพุทธนิกายหนึ่งก็ได้มีการปรับตัวและอยู่ ในปกครองขององค์กรที่รัฐจัดขึ้น นอกจากนั้นยังอาศัยการวิเคราะห์เรื่องไสยศาสตร์ในเมือง เพื่อ ทำความเข้าใจถึงลักษณะความสัมพันธ์ของพิธีกรรมกับการดำรงชีวิตในกระแสของการเปลี่ยนแปลง

แนวความคิดที่อธิบายถึงพัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และการเปลี่ยนแปลง ในช่วงเวลาที่ผ่านมาในประเทศไทยของ คายส์. (Keyes 1987) ในงานเรื่อง Thailand : Buddhist Kingdom as Modern Nation-State ที่กล่าวถึงประเทศไทยในด้านต่าง ๆ และให้ความสำคัญกับบทบาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง สำหรับศาสนาพุทธ และการเป็นราชอาณาจักรแห่งพุทธศาสนา ในนิยามของรัฐบาลที่ทันสมัย เป็น ประโยชน์ต่อวิทยานิพนธ์นี้ในการสร้างภาพความเข้าใจเกี่ยวกับระบบโครงสร้างทางสังคมของ ประเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงมาจนปัจจุบัน โดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและบทบาทของ องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในฐานะองค์ศาสนูปถัมภก และเชื่อมโยงกับกรณีศึกษาที่ได้รับ ยกย่อง ในฐานะพุทธศาสนานิกายหนึ่งในประเทศไทย การแสดงออกซึ่งการได้รับการยกย่องดัง กล่าวเป็นไปในรูปของการถวายความจงรักภักดีและการมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมในราชสำนัก เป็นครั้งคราว

งานศึกษาเกี่ยวกับชนกลุ่มน้อยในสังคมอื่น เช่น งานศึกษาของ หลุยส์. โกลอมบ์ (Golomb 1978) เรื่อง Brokers of Morality: Thai Ethnic Adaptation in a Rural Malaysian Setting. เป็นตัวอย่างของงานศึกษาที่เกี่ยวกับกลุ่มชาติพันธุ์ในสังคมอื่นที่

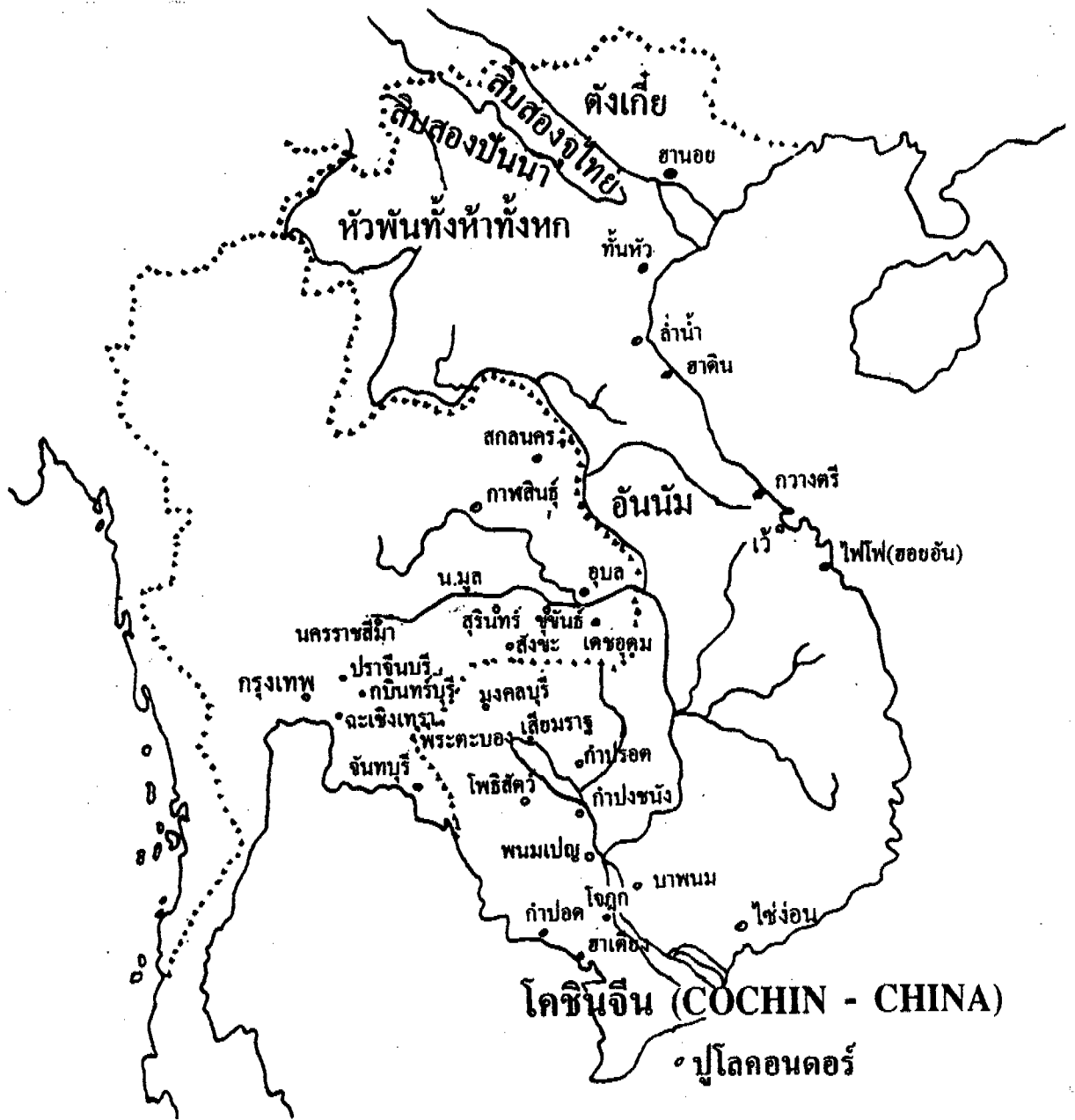
มีฐานะเป็นชนกลุ่มน้อยของประเทศ มีการปรับตัวแต่ก็ยังคงลักษณะ (Identity) ของกลุ่มไว้ โดยอาศัยวัดเป็นศูนย์กลางของกลุ่มชาติพันธุ์ แนวทางในการศึกษาของงานดังกล่าวคือการวิเคราะห์การธำรงชาติพันธุ์ (Ethnicity) ของคนไทยในหมู่บ้านชนบทมาเลย์เซีย และแสดงให้เห็นการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม (Social Interaction) กับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ โดยให้ความสำคัญกับวัดไทยในฐานะศูนย์กลางทางศาสนา วัฒนธรรม ประเพณีของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย แนวทางการศึกษาดังกล่าวจะนำมาประยุกต์ใช้ในวิทยานิพนธ์นี้เพื่อให้เห็นภาพในอีกมิติหนึ่งของวัดญวนในกรุงเทพมหานครที่แตกต่างกับวัดไทยในงานศึกษาดังกล่าว ด้วยเหตุผลทางบริบทของสังคม วัฒนธรรมที่กำหนดสถานภาพความเป็นชนกลุ่มน้อยในระดับที่ต่างกัน

สำหรับงานศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชาวญวน ในประเทศไทยที่อาจนำมาใช้เป็นข้อมูลเบื้องต้นในวิทยานิพนธ์นี้ได้แก่ งานศึกษาของ ปีเตอร์ เอ. พูล (Peter A. Poole 1970) เรื่อง The Vietnamese in Thailand ซึ่งเป็นงานที่ศึกษาเรื่องราวของชาวญวนในประเทศไทย โดยได้สำรวจสนามของชาวญวนที่นับถือศาสนาคริสต์ในหมู่บ้านญวน 159 แห่ง และได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์บาทหลวงเป็นส่วนมาก แม้ว่างานศึกษาของพูล จะไม่ได้ศึกษาเรื่องญวนเก่าโดยตรง หากแต่กล่าวถึงญวนเก่าเพียงเพื่อนำไปสู่การวิเคราะห์ปัญหาญวนอพยพในประเทศไทย วิทยานิพนธ์นี้ก็ได้อาศัยข้อมูลที่พูลรวบรวมไว้ในการทำความเข้าใจถึงสถานภาพของชาวญวนในประเทศไทย และเป็นข้อมูลเบื้องต้นในการสำรวจและค้นคว้าหาข้อมูลต่อไป นอกจากนี้ยังมีงานศึกษาของ บุษย กวาง ตุง ชาวญวนจากเวียดนามที่เข้ามาทำการค้นคว้าเรื่องราวของชาวญวนในเมืองไทย เมื่อ พ.ศ. 2501 โดยได้ศึกษาข้อมูลในหมู่บ้านญวนที่นับถือคริสต์ศาสนา 2 แห่ง คือที่ ตำบลสามเสน กรุงเทพ และที่จันทบุรี ซึ่งยังคงมีการรวมตัวกันอยู่บ้างในช่วงที่ทำการศึกษา ทำให้มองเห็นภาพของการรวมตัวกันและคาดเดาถึงปรากฏการณ์ในปัจจุบัน ได้ดียิ่งขึ้น

วิทยานิพนธ์ของ ผุสดี ลิ้มพะสุต (2520) เรื่อง "ปัญหาเกี่ยวกับชาวญวนในประเทศไทยตั้งแต่สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ถึง สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2367 - 2453)" เป็นงานศึกษาเกี่ยวกับชาวญวนเก่าในประเทศไทยในเชิงประวัติศาสตร์ โดยได้ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของชาวญวนในปัญหาทางด้านการเมืองการปกครอง และการต่างประเทศของไทย และพิจารณาบทบาทเหล่านี้ในฐานะชนกลุ่มน้อยกลุ่มหนึ่งที่มีความสำคัญต่อปัญหาของประเทศ งานศึกษาดังกล่าวให้ความสำคัญกับสาเหตุ ความเป็นไป และสภาพ

แวดล้อมของเหตุการณ์ในแต่ละปัญหาและผลกระทบที่มีต่อประเทศไทยในช่วงรัชกาลที่ 3 ถึงรัชกาลที่ 5 ในที่นี้จะได้อาศัยข้อมูลเกี่ยวกับชาวดูวณเก่าในประเทศไทยทั้งหมดที่รวบรวมไว้เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจเชิงประวัติศาสตร์และเชื่อมโยงกับข้อมูลที่ปรากฏในปัจจุบันในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยเฉพาะ เช่น ข้อมูลด้านสังคมวัฒนธรรม โดยเฉพาะเรื่องของการกลืนกลายทางวัฒนธรรม ("การสมานลักษณ์". ผู้สื 2520) ซึ่งจะได้ขยายความให้ชัดเจนยิ่งขึ้นต่อไป

งานศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์มหานิกายในประเทศไทย ในวิทยานิพนธ์ของ อรัศธรรม ตีระคอม เรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์มหานิกายในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระสงฆ์จันนิกายและอนัมนิกายในภาคกลางของประเทศไทย" (อรัศธรรม 2526) นั้น ได้ศึกษาและอธิบายบทบาทของพระสงฆ์มหานิกายจากกรณีศึกษาที่มีต่อการพัฒนาสังคม ซึ่งภายในบริบทของการศึกษาดังกล่าว สามารถนำมาเป็นข้อมูลพื้นฐานในการมองภาพรวมของบทบาทพระสงฆ์ โดยเฉพาะพระสงฆ์อนัมนิกาย และใช้เป็นข้อมูลที่จะนำไปสู่ประเด็นพิจารณาเรื่องความสัมพันธ์ที่พระสงฆ์มีต่อฆราวาสในงานวิทยานิพนธ์นี้ได้ในระดับหนึ่ง เช่น การใช้หลักปรัชญาพุทธศาสนาเป็นแนวคิดในการทำประโยชน์ให้แก่สังคม โดยการสนับสนุนให้ผู้ที่มีบวชแนวคิดดังกล่าวมีบทบาทในการช่วยเหลือสังคมให้มากที่สุด สำหรับวิทยานิพนธ์นี้จะจำกัดบทบาทของวัดดูวณอนัมนิกาย แต่เพียงด้านพิธีกรรม โดยจะวิเคราะห์เชื่อมโยงกับหลักปรัชญาพุทธศาสนาที่ถ่ายทอดสู่ฆราวาสเป็นหลัก

ภาพที่ 1

แผนที่คาบสมุทรอินโดจีนสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น